

FUNDAMENTALS OF USING THE GR-MANAGEMENT MECHANISMS

Abduvokhobov Shohrukh Kholmomin ugli

Samarkand State Institute of Architecture and Construction

ABSTRACT

The article examines the need and factors, goals, objectives and problems of using the GR-management mechanism in the development of the state, society and business at the present stage of liberalization and modernization of the economy in the Republic of Uzbekistan. The advantages and features of the effective use of the GR-management mechanism for the development of the state, society and business in the prospects for the country's socio-economic development have been scientifically substantiated. The possibilities of effective use of the GRmanagement mechanism in the corporate governance system of the Republic of Uzbekistan have been studied and recommendations have been developed.

Keywords: commercial and non-profit organizations, business structures, public authorities, the rights and obligations of an enterprise, freedom and public-private partnership, management of the organization's interaction with the state, GR-management mechanism.

GR-МЕНЕЖМЕНТ МЕХАНИЗМИДАН ФОЙДАЛАНИШ АСОСЛАРИ

Абдувохобов Шохрух Холмўмин ўғли

Самарқанд давлат архитектура-қурилиш институти

Аннотация

Мақолада Ўзбекистон Республикасида иқтисодий эркинлашуви ва модернизациясининг ҳозирги босқичида давлат, жамият ва бизнес тараққиётида GR-менежмент механизмидан фойдаланиш зарурлиги ва омиллари, мақсади, вазифалари, ва муаммолари тадқиқ этилган. Мамлакат ижтимоий-иқтисодий ривожланиш истиқболларида давлат, жамият ва бизнес тараққиёти учун GR-менежмент механизмидан самарали фойдаланишнинг устунликлари ҳамда ўзига хос хусусиятлари илмий асослаб берилган. Ўзбекистон Республикаси корпоратив менежмент тизимида GR-менежмент механизмидан самарали фойдаланиш имкониятлари тадқиқ этилган ҳамда тавсиялар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: тижорат ва нотижорат ташкилотлари, бизнес тузилмалари, давлат ҳокимияти органлари, корхонанинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари, эркинлиги ва давлат-хусусий шериклиги, ташкилотнинг давлат билан ўзаро ҳаракат жараёнларини бошқариш, GR-менежмент механизми.

КИРИШ

Иқтисодий реалликнинг динамик ўзгариши, глобаллашув ва ахборотлашув жараёнлари аҳамиятининг ўсиб бориши бизнес ва ижтимоий секторнинг давлат билан ўзаро муносабатларининг трансформациялашувига олиб келди [1]. Мазкур шароитда нафақат жамият, бизнес ва давлат ўртасидаги чегара, балки шу билан бирга уларнинг ўзаро ҳаракатларининг шартлари, манфаатдорлик ва маъсулият мезонлари ва шартлари ҳам

ўзгармоқда. Ижтимоий ва иқтисодий муносабатларнинг оғирлашиши ва мураккаблашуви бизнес-тузилмалари ва нотижорат ташкилотларининг Ҳукумат органлари билан ўзаро ҳаракатларини бошқаришнинг янги механизмлари ва технологияларини қидириб топиш ва яратишга олиб келмоқдаки, ушбу масала ҳозирги кунда илмий ҳамжамият томонидан етарлича ўрганилмаган.

Давлат муассасанинг барча стейкхолдерларидан энг муҳими ҳисобланади, яъни унинг фаолиятига кўпроқ қизиқувчи ва унинг натижасидан манфаатдор шахс ҳисобланади. Ҳар қандай муассаса ҳуқуқий макон доирасида ҳокимият органлари билан давлат белгилаб берган икки томонлама ўзаро ҳаракатни амалга оширади ва унинг бошқарув таъсири синовидан ўтади. Бундан ташқари, ҳокимият органлари кўпинча муассасаларнинг иқтисодий контрагентлари ҳисобланишади, тижорат компаниялари эса давлат ташкилотларига ўзининг товарлари етказиб берадилар ва хизматлар кўрсатадилар. Шундай қилиб, ташкилот фаолиятининг муваффақияти давлат билан ўзаро ҳаракат жараёнларини бошқариш самарадорлигига боғлиқ.

Тижорат ва нотижорат ташкилотларининг давлат билан ўзаро ҳаракатларини бошқариш муаммоларини ўрганишнинг зарурлиги менежмент назарияси ва амалиётидаги янги воқелик - GR-менежмент (инглизча Government relations management – «давлат ҳокимияти органлари билан алоқаларни бошқариш») нинг пайдо бўлиши билан боғлиқдир.

Иқтисодиётни давлат томонидан тартибга солиш даражасининг ўсиб бориши шароитида корxonанинг давлат билан ўзаро ҳаракатларини бошқариш жараёнини назарий жиҳатдан қайта кўриб чиқишнинг аҳамияти ошади. Бундан ташқари, ҳозирги шароитда GR-менежментни ўрганишнинг долзарблиги шу билан боғлиқки, йирик хорижий ва миллий корпорациялар ва нотижорат ташкилотлари таркибида GR-департаментларининг фаол ривожланиши корxonаларнинг давлат ҳокимияти билан ўзаро ҳаракатларини бошқаришнинг самарали механизмларини ишлаб чиқишни, улар фаолиятини таҳлил қилиш ва тизимлаштиришга эҳтиёж сезаётир.

Ўзбекистонда сўнгги йилларда корxonанинг давлат билан ўзаро ҳаракатларини бошқариш тизимининг шаклланиши ва самарали фаолиятини таъминлаш соҳасида амалга оширилаётган ислохотлар, хусусан, GR-менежмент механизми самарали усуллари, моделлари ва технологияларини қўллаш, корxonанинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари, эркинлиги ва давлат-хусусий шериклиги шароитида давлат билан ўзаро ҳаракатларни самарали ташкил этиш ва бошқариш, бу жараённинг очиқлиги ва шаффофлигини таъминлаш давлат сиёсати даражасидаги муҳим масалалардан бирига айланди.

Хулоса сифатида айтиш мумкинки, Ўзбекистон Республикасида корxonанинг давлат билан ўзаро ҳаракатларини бошқариш қуроли сифатида GR-менежмент механизмининг назарий, методологик ва амалий жиҳатлари махсус, мустақил тадқиқот объекти сифатида етарли даражада ўрганилмаганлиги мазкур илмий мақола мавзусининг долзарблигини ва илмий-амалий аҳамиятга эга эканлигини белгилаб беради.

Мавзуга оид адабиётлар таҳлили

Ҳозирги кунда давлат, жамият ва бизнес тараққиётида GR-менежмент механизмидан фойдаланишнинг кўринишлари ва уларнинг намоён бўлиш шакллари, хусусиятларига оид муаллифларнинг турлича қарашлари мавжуд.

GR -менежмент давлат, жамият ва бизнес ўртасидаги муносабатлар тизимидаги функцияларни бажаради. Давлат, бизнес ва давлат секторининг ўзаро таъсири кўп қиррали ҳодиса бўлиб, бир қатор фанларнинг ўрганиш объектига айланган. Давлат ва бизнес ўртасидаги муносабатлар "ижтимоий муносабатларнинг мураккаб, кўп қиррали ва интеграциялашган соҳаси бўлиб, унинг табиати кўплаб омиллар билан белгиланади: сиёсий тизимнинг тури, бошқарув режими, давлат бошқарувини ташкил этиш тури, давлат бошқаруви. иқтисодий тизимнинг хусусиятлари, шунингдек, тарихий ривожланиш»

Илмий адабиётларда бизнес ва давлат ўртасидаги ўзаро ҳамкорлик деганда "ижтимоий-иқтисодий муаммоларни тартибга солишда давлат ва маҳаллий ҳокимият органлари, касаба уюшмалари, иш берувчилар ташкилотлари ва тадбиркорлик тузилмалари ўртасидаги ҳамкорлик тизими" тушунилади.

Давлат ва бизнес ҳамкорлиги тадбиркорлик соҳасининг ташкилий, бошқарув ва молиявий-иқтисодий салоҳиятини миллий ва давлат муаммоларини ҳал қилиш жараёнига турли хил тизимлар асосида интеграциялаш орқали иқтисодий рағбатлантириш ва мотивация механизмлари ёрдамида давлат ва хусусий секторнинг афзалликларини бирлаштиришга имкон беради.

Таъкидлаш жоизки, давлат ва бизнеснинг ўзаро ҳамкорлиги амалиёти "давлатнинг иқтисодиётдаги ролини кучайтиришнинг бевосита шакллари (яъни ички маҳсулотдаги улуш, инвестициялар, солиқ юки ва бошқалар бўйича) институционал альтернатива сифатида белгиланган"

Илмий адабиётларда таъкидланганидек[6], сўнгги ўн йилликларда Россияда давлат, бизнес ва жамият ўртасидаги ўзаро таъсир жараёнлари динамик ўзгаришларни бошдан кечирди. Давлат органлари учун бизнес билан ҳамкорликнинг самарали тизимини яратишга бўлган эҳтиёжнинг ортиб бораётгани замонавий дунёда бизнес ҳамжамиятининг аҳамияти ва ўрни, ижтимоий тараққиётда бажарадиган вазифалари билан изоҳланади.

Давлат, бизнес ва жамиятнинг биргаликдаги фаолияти ижтимоий аҳамиятга эга натижаларга эришиш учун ўзаро жавобгарлик тамойилларига асослансагина муваффақиятли бўлиши мумкин. Таъкидлаш жоизки, ҳамкорлар ўртасидаги ишонч, ноаниқликнинг камайиши, биргаликдаги фаолият жараёнларининг фаоллашуви давлат ва жамият ўртасидаги ўзаро ҳамкорлик самарадорлигини таъминлайди"

Аммо илмий ёндашувлар ва назарий изланишларнинг турлича бўлишига қарамай, корхонанинг давлат билан ўзаро ҳаракатларини бошқариш қуроли сифатида GR-менежмент механизмининг шаклланиши ва самарали фаолиятини таъминлаш масалаларига доир комплекс изланишлар мавжуд эмас.

Айтиб ўтиш лозимки, мамлакатимизда рақамли иқтисодиёт шароитида корхонанинг давлат билан ўзаро ҳаракатларини самарали бошқариш муаммолари тўла ҳолида ҳал қилинмаган, айниқса, бу жараёнда GR-менежмент механизми комплекс равишда ўрганилмаган. Шу муносабат билан ушбу муаммони тадқиқ этишни такомиллаштириш ва умуман, корхонанинг давлат билан ўзаро ҳаракатларини бошқариш қуроли сифатида GR-менежмент механизмининг шаклланиши ва самарали фаолиятини таъминлаш бўйича таклифлар ҳамда тавсиялар ишлаб чиқиш зарур ва муҳим масалалардан ҳисобланади.

Ушбу долзарб масалаларнинг ҳал этилиши мазкур илмий мақола мавзусини танлаш, унинг мақсади ва вазифаларини белгилаш учун асос бўлиб хизмат қилади.

ТАДҚИҚОТ МЕТОДОЛОГИЯСИ

Тадқиқ жараёнида илмий мушоҳада, абстрактантикий фикрлаш, индукция, дедукция, статистик, иқтисодий, молиявий таҳлил, эксперт баҳолаш усулларида фойдаланилганлиги давлат, жамият ва бизнес тараққиётида GR-менежмент механизмидан самарали фойдаланиш йўналишлари тадқиқига янгича ёндошувни таъминлашдек тадқиқот муаммоси ечимига олиб борувчи мақсад ва вазифаларнинг тўғри, тадқиқот учун белгиланган йўлнинг ишончли ва аниқ қўйилганлигини асослаган.

Таҳлил ва натижалар:

Давлат, бизнес ва жамиятнинг ўзаро таъсири қуйидаги воситалар орқали амалга оширилади:

- давлат-хусусий шериклик;
- давлат шартномаси;
- махсус иқтисодий зоналар;
- маҳсулот тақсимоли бўйича шартномалар;
- концессия шартномалари;
- технопарклар;
- аутсорсинг;
- фандрейзинг;
- форсайт ва бошқалар.

Фандрейзинг (маблағ йиғиш) - бу ташкилотнинг мақсадларига эришиш учун зарур бўлган ташқи молиявий ва моддий ресурсларни тўплаш усуллари тўплами. Нодавлат ноижорат ташкилотлари томонидан ижтимоий аҳамиятга эга тадбирларни амалга оширишда ҳокимият билан ҳамкорлик қилиш учун маблағ йиғиш усуллари қўлланилади.

Форсайт - бу жамият тараққиёти йўналишларини ўрганиш ва технологик, иқтисодий ва ижтимоий ўсишнинг устувор йўналишларини шакллантириш технологияси. Прогноз - бу ривожланишнинг устувор ёналишларини ишлаб чиқишда давлат, хўжалик, жамоат ташкилотлари ва илмий жамоатчилик саъй-ҳаракатларини бирлаштиришга қаратилган "режалаштириш, прогнозлаш, босқичма-босқич, лойиҳалаш ва бошқа бошқарув усулларидаги синтези".

Давлат ва бизнеснинг ўзаро ҳамкорлиги учун воситалар тўплами ишлаб чиқилганига қарамай, ҳозирги босқичда бизнес тузилмалари ва жамоат ташкилотларининг давлат органлари билан ҳамкорлиги бир қатор жиддий муаммоларга дуч келмоқда, улар қуйидагилардан иборат:

- ўзаро муносабатларнинг ҳуқуқий асосларининг номукамаллиги;
- шериклик муносабатларини амалга ошириш механизмлари ва шаклларидаги ривожланмаганлиги;
- самарали ҳамкорлик қилиш учун рақобат шароитларининг йўқлиги;
- инвестиция ва инновацион муҳитнинг ривожланмаганлиги ва бошқалар"

Таъкидлаш жоизки, бизнес ва давлат ўртасидаги ўзаро ҳамкорлик самарадорлигини таъминлаш учун ушбу ўзаро ҳамкорликни бошқариш жараёнига алоҳида эътибор қаратиш

зарур.Замонавий иқтисодий шароитда давлат ва ишбилармон ҳамжамиятининг ўзаро ҳамкорлигини самарали бошқариш бизнес муваффақияти ва иқтисодиётни давлат томонидан тартибга солиш жараёнини такомиллаштириш билан бевосита боғлиқдир.Бу бизнеснинг ривожланишидаги кўплаб тўсиқлар ҳукуматнинг иқтисодий жараёнларга таъсири соҳасида эканлиги билан белгиланади. Хусусий ва давлат институтларининг ўзаро ҳамкорлиги тескари алоқа тармоғининг ишлашини таъминлаш ҳамда хўжалик юритувчи субъектларнинг ҳокимият органларининг бошқарув қарорларига муносабатини ўз вақтида аниқлаш ва ҳисобга олиш орқали иқтисодиётни давлат томонидан тартибга солиш самарадорлигини ошириш учун зарур шарт-шароитларни яратиши керак.

радорлигини ошириш учун зарур шарт-шароитларни яратиши керак. Бу бизнеснинг ривожланишидаги кўплаб тўсиқлар ҳукуматнинг иқтисодий жараёнларга таъсири соҳасида эканлиги билан белгиланади. Хусусий ва давлат институтларининг ўзаро ҳамкорлиги тескари алоқа тармоғининг ишлашини таъминлаш ҳамда хўжалик юритувчи субъектларнинг ҳокимият органларининг бошқарув қарорларига муносабатини ўз вақтида аниқлаш ва ҳисобга олиш орқали иқтисодиётни давлат томонидан тартибга солиш самарадорлигини ошириш учун зарур шарт-шароитларни яратиши керак".

Иқтисодий муносабатлардаги динамик ўзгаришлар “хўжалик тузилмаларининг давлат органлари билан ўзаро ҳамкорлигини бошқаришнинг янги механизмлари ва технологияларини излаш ва улардан фойдаланишга олиб келади, улар ҳозирда илмий жамоатчилик томонидан етарлича ўрганилмаган”.

Ташкилотлар ва давлат ўртасидаги ҳамкорлик самарадорлигини оширувчи худди шундай инновацион механизм - GR-менежмент ҳисобланади (1-жадвал).

1-жадвал. GR-менежмент механизмини амалга оширишнинг ижобий самаралари

GR-менежмент механизмини амалга оширишнинг ижобий самаралари				
Миллий иқтисодиёт миқёсида			Корпоратив миқёсда	
- давлат	иқтисодий	сиёсати	давлат органлари билан ўзаро муносабатлардан келиб чиқадиган транзакция харажатларини камайтириш орқали корпоратив секторнинг самарадорлиги ва рентабеллигини ошириш;	
- давлат	ва	корпоратив	сектор	тартибга солиш таъсирини камайтириш, қулай маъмурий иқлимни таъминлаш ва тадбиркорлик фаолиятини ривожлантириш йўлидаги тўсиқларни бартараф этиш
- давлат	ва	корпоратив	сектор	давлат билан ҳамкорлик алоқаларини ўрнатиш орқали қўшимча ресурсларни жалб қилиш.
- бозор	ва	фуқаролик	жамияти	институтларини мустаҳкамлаш.

Давлат ва бизнеснинг ўзаро ҳамкорлигини бошқариш масалаларини ўрганишда бу жараёнда давлат органларининг ролига катта эътибор қаратилади. Шу билан бирга, илмий адабиётларда хўжалик жамиятлари ва нотижорат ташкилотларининг давлат билан ўзаро ҳамкорлигини ташкил этиш ва бошқариш масалалари ёритилмаган. Ушбу номуносабатли бартараф этиш учун GR соҳасидаги тадқиқотлар йўналтирилган.

Умуман олганда, GR -менежмент ташкилотлар ва давлат ҳокимияти органлари ўртасидаги ўзаро муносабатларни о'рнатиш воситаси бўлиб, бу ташкилот манфаатларини

давлат манфаатларига мослаштиришга имкон беради. Бу давлат, жамият ва бизнеснинг ўзаро муносабатлари тизимида GR -менежментнинг ўрни ва ролини белгилайди.

GR-менежмент макро ва микро даражада бизнес ҳамжамиятининг ва давлатнинг манфаатлари ва саъй-ҳаракатларини мувофиқлаштиришни таъминлайди, бу уларнинг стратегик ва тактик иқтисодий мақсадларини амалга оширишнинг шартидир.

GR -менежмент давлат ва жамият ўртасидаги ўзаро муносабатлар бир нечта субъектларни: давлат органлари, бизнес ҳамжамиятини ва жамоат ташкилотларини ўз ичига олган икки томонлама жараён эканлигидан келиб чиқади. Уларнинг ўзаро ҳамкорлигининг самарадорлиги нафақат давлатнинг, балки бизнес ва жамоат ташкилотларининг ҳам ҳамкорлик қилиш истагига боғлиқ. GR-менежментнинг мақсади бизнес ва жамият ўртасида давлат билан ўзаро муносабатларни ўрнатиш, ўзаро манфаатли ҳамкорлик учун бизнес ташаббусларини шакллантиришга эътибор қаратишдир.

GR-менежмент - бу ташкилотнинг давлат ва муниципалитетлар билан ўзаро таъсирини бошқариш, самарадорликни ошириш, иқтисодий рентабелликни ошириш ва давлатдан келиб чиқадиган хатарларни минималлаштириш.

Ҳозирги босқичда GR-менежмент - бу ташкилот манфаатлари билан давлат манфаатларини мувофиқлаштириш ва уйғунлаштиришга имкон берадиган ташкилотлар ва ҳокимиятлар ўртасидаги ўзаро муносабатларни ўрнатиш воситаси. Бу GR-менежментнинг давлат, жамият ва бизнес ўртасидаги ўзаро муносабатлар тизимидаги ўрни ва ролини белгилайди.

Тижорат ва нотижорат ташкилотларининг давлат билан ўзаро таъсири ўртасидаги муносабатларнинг хилма-хиллиги уларнинг турли моделларини келтириб чиқаради. Муаллифнинг ушбу муносабатлар таснифи асосида GR-бошқарувининг қуйидаги моделлари ажратилади:

- проактив модел;
- реактив модел;
- корпоратив (институционал) модел;
- мавзу билан боғлиқ модел;
- мамлакат (миллий) модели.

Бизнинг фикримизча, GR-менежментнинг проактив моделини амалга ошириш, бу ҳокимият билан ўзаро муносабатларнинг алгоритмлаштирилган тизими бўлиб, ҳокимият билан муносабатларни мунтазам ташкил етиш ва уларнинг зиддиятсиз характерини таъминлаш имконини беради.

Ижтимоий муносабатлар ва иқтисодий ҳаётни бошқариш жараёнларининг мураккаблашуви, шунингдек, давлат томонидан тартибга солишнинг кучайиши корпоратив бошқарув назарияси ва амалиётида янги ҳодиса – (Government Relations) Ҳукумат алоқалари ҳал қилувчи омилига айланди.

Йигирманчи асрнинг ўрталаридан бошлаб тижорат ва нотижорат ташкилотларининг ташкилотнинг энг муҳим манфаатдор томони сифатида давлат билан муносабатлари институционал шаклга кира бошлади, уларни амалга ошириш ихтисослашган бўлинмалар - GR-хизматларининг ҳуқуқига айланди. Замонавий ташкилотда GR - бу

ташкilotнинг ташқи таваккалчиликлари ва харажатларини камайтириш имконини берувчи бошқарув қўйи тизимидир.

Ўзбекистонда GR-менежмент инфратузилмаси эндигина ривожланмоқда. Институционал платформалар шакллантирилди, улар ёрдамида бизнес ва давлат ўртасидаги мулоқот ва ўзаро муносабатлар амалга оширилади:

- саноат бирлашмалари ва уюшмалари;
- давлат органлари ҳузуридаги маслаҳат кенгашлари;
- "Очиқ ҳукумат" ва "Ягона дарча" тизими ва бошқалар.

GR-менежмент - бу иқтисодий назария ва менежмент назарияси қоидаларига асосланган, шунингдек, сиёсатшунослик, социология, ҳуқуқ ва бошқаларни ўз ичига олган илмий тадқиқотларнинг фанлараро соҳаси.

Бизнинг фикримизча, GR-менежментини ўрганишнинг иқтисодий ва бошқарув парадигмаси энг истиқболли ҳисобланади. Бу парадигма GR-менежментнинг иқтисодий моҳиятига асосланган бўлиб, у турли бошқарув муолажалари ёрдамида давлат ҳокимияти органлари билан ўзаро алоқада бўлиш жараёнида юзага келадиган ташкilot харажатларини камайтириш орқали ташкilot фаолияти самарадорлигини оширишда ифодаланади.

Иқтисодиёт ва менежмент парадигмаси доирасида GR-менежменти муаммоларини ўрганишнинг назарий ва услубий асосларига қўйидагилар киради: иқтисодий назария ва бошқарув назариясининг умумий танлов назарияси, транзакцион харажатлар назарияси, коммуникацияларни бошқариш назарияси, манфаатдор томонлар назарияси ва давлат хусусий шериклик назарияси.

GR -менежментнинг иқтисодий ва бошқарув парадигмаси унинг мақсад ва вазифаларини ҳар томонлама ва тўлиқ кўриб чиқишга имкон беради. Умуман олганда, GR-менежментининг мақсади - маъмурий муҳитни қулайлаштириш ва давлат органлари билан ўзаро манфаатли ҳамкорликни таъминлаш, ташкilot фаолиятининг самарадорлиги ва иқтисодий рентабеллигини ошириш ва ҳукумат томонидан юзага келадиган хатарларни минималлаштириш.

Ушбу мақсадга эришиш учун GR-менежментининг қўйидаги вазифалари бажарилишини таъминлаш керак:

- ташкilot ва ҳокимият ўртасида ягона ахборот муҳитини яратиш;
- ҳокимият фаолияти тўғрисида ташкilot раҳбариятини ахборот билан таъминлаш;
- ҳокимият вакиллари билан бевосита алоқалар ва алоқа тизимларини ўрнатиш;
- жамоат ташкilotлари, ишлаб чиқариш ва сиёсий бирлашмалар билан ўзаро муносабатлар;
- давлат-хусусий шериклик дастурларида иштирок этиш;
- ҳокимият органлари қарорларини ишлаб чиқишда иштирок этиш;
- ташкilotнинг мавқеини яхшилашга қаратилган қонун ҳужжатларига ўзгартиришлар киритиш ва бошқалар;
- давлат томонидан қўллаб-қувватланишини таъминлаш (шу жумладан субсидиялар, грантлар);
- ташкilot томонидан маълум бир фаолият турини амалга ошириш учун рухсатномалар, лицензиялар олишда давлат ҳокимиятидан ёрдам олиш;

- давлат буюртмаларини олишни таъминлаш;

- тартибга солувчи хавфларни бошқариш.

Ташкилотда GR-менежменти ахборот, таҳлилий, коммуникатив функцияларни ва давлат органларида ташкилот манфаатларини ифодалаш ва ҳимоя қилиш функциясини бажаради.

GR-бошқарув механизмининг (технологияларининг) бир нечта асосий элементларини ажратиб кўрсатиш керак:

- ҳокимият билан ўзаро алоқани ахборот-таҳлилий қўллаб-қувватлаш;

- давлат органлари билан алоқа тизимини ташкил этиш;

- ҳокимиятда ташкилот манфаатларини ифода этиш ва улар билан ўзаро муносабатлар жараёнида юзага келадиган муаммоларни ҳал қилиш.

Ушбу технологиялар кетма-кет амалга оширилишини ҳисобга олсак, уларнинг ҳар бирини амалга ошириш GR-бошқарув фаолиятининг босқичини ташкил қилади.

GR-менежерлари ўз фаолиятининг биринчи босқичида қуйидагиларни амалга оширадилар:

- ҳокимият тизими ва уларнинг хатти-ҳаракатлари тўғрисида маълумот тўплаш ва қайта ишлаш орқали ҳокимият билан ўзаро муносабатлар жараёнини ахбороттаҳлилий қўллаб-қувватлаш;

-норматив -ҳуқуқий базани ўрганиш;

- сиёсий жараёнлар ва ижтимоий-иқтисодий динамикани таҳлил қилиш;

- ҳокимиятнинг мумкин бўлган қарорлари ва ҳаракатларини башорат қилиш.

GR-менежерлари ўз фаолиятининг навбатдаги босқичида қуйидаги воситалар ёрдамида давлат органлари билан алоқа тизимини ташкил қилади ва ўрнатади:

-давлат органлари (Ўзбекистон Республикаси уч томонлама комиссияси, идоровий комиссиялар ва кенгашлар) даги маслаҳат органлари фаолиятида иштирок этиш;

- Олий Мажлис ва кўرғазма тадбирларида иштирок этиш;

- ўзаро таъсир қилиш учун шартнома асосини яратиш, ҳокимият билан ҳамкорлик шартномаларини тузиш;

-ижрочилар ва давлат сиёсати иштирокчилари билан шахсий алоқаларни ўрнатиш.

Ҳокимиятда ташкилот манфаатларини ифода этиш босқичи энг масъулиятли ҳисобланади, чунки айнан GR-менежерлари фаолиятининг ушбу босқичида давлат билан ўзаро муносабатлар жараёнида юзага келадиган муаммолар ҳал қилинади. Ҳокимият билан бевосита ўзаро алоқа қилиш усуллари орасида қуйидагиларни ажратиб кўрсатиш мумкин:

-ҳукумат органларида ташкилий масалаларни ҳал этишни ахборот -ҳуқуқий жиҳатдан таъминлаш;

-ҳокимият билан музокаралар олиб бориш;

- жамоатчилик, саноат бирлашмалари ва бошқалар орқали давлат ҳокимияти органларига таъсири.

GR бўлимининг самарали ташкилий тузилмасини яратиш, GR менежерларини тайёрлаш ва малакасини ошириш ташқи муҳит хавфсизлиги, давлат ҳокимияти органлари билан самарали ҳамкорлик ва ташкилотнинг муваффақиятли фаолиятининг калитидир.

GR бўлими - бу ҳокимият билан ўзаро таъсир ўтказиш бўйича чора-тадбирлар мажмуини амалга оширадиган ташкилотнинг таркибий бўлинмаси. GR бўлимлари Ўзбекистон Республикасининг йирик солиқ тўловчилари бўлмиш етакчи компаниялари таркибида тузилиши лозим.

GR бўлимининг вазифаларига қуйидагилар киради: компанияда юзага келадиган номақбул вазиятларни ҳокимиятнинг ҳаракатлари ва улар учун зарур чоратадбирларнинг амалга оширилиши натижасида олдини олиш, давлат ва муниципал бошқарув даражасидаги ҳокимият органларида компаниянинг ижобий имиджини сақлаб қолиш ва бошқалар.

Ҳозирги босқичда GR бўлимларининг ишлаш жараёнлари характерлидир, чунки GR ни бошқаришнинг бундай соҳалари рухсатнома ва лицензияларни олиш, ижтимоий шерикликни ҳокимият, эксперт билан ўзаро алоқа воситаси сифатида қўллаб-қувватлаш каби енг катта ривожланишга ега бўлди. ҳокимият фаолиятини қўллаб-қувватлаш, минтақавий GR

Ўзбекистон Республикасида GR-менежментининг ўзига хос йўналишларидан бири бу бизнеснинг ижтимоий жавобгарлиги воситаларини қўллашдир. Ижтимоий шериклик механизмидан фойдаланиш ташкилотга ижтимоий-иқтисодий жараёнларнинг масъулиятли иштирокчиси, ҳокимиятнинг ишончли контрагенти образини яратишга имкон беради, бу GR-менежерига ўз фаолияти самарадорлигини ошириш имкониятини беради. Корпоратив ижтимоий жавобгарлик элементларига ихтиёрий ижтимоий ҳисобот, ҳомийлик ва хайрия киради.

Ташкилотларни GR-бошқарувининг яна бир муҳим йўналиши-бу амалдаги қонунчилик фаолиятини мониторинг қилиш, қонун ҳужжатлари ва қарорлар лойиҳаларини кўриб чиқиш орқали давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари фаолиятини эксперт томонидан қўллаб-қувватлаш (қўллаб-қувватлаш) ва бошқалар. Ҳукумат муносабатларининг фаол ривожланаётган соҳаси минтақавий GR ҳисобланади.

Ташкилот самарадорлигини ошириш учун, бизнинг фикримизча, йўналишларни диверсификация қилиш, инвестиция, солиқ ва ҳуқуқий соҳалар ҳисобидан GR-бошқарув механизмидан фойдаланиш зарур.

GR -бошқарув усулларида фойдаланишнинг истиқболли йўналиши - бу инвестиция соҳаси. Инвестицион фаолиятни амалга оширишда GR усулларида фойдаланиш зарурати, инвестиция лойиҳасини самарали амалга ошириш учун кўпинча давлат ҳокимияти органлари билан фаол ўзаро алоқада бўлиш зарурлиги билан изоҳланади. Бундан ташқари, давлат органларининг инвестиция лойиҳасига хайрихоҳлиги лойиҳани амалга оширишда давлат имтиёзлари ва преференцияларини, шу жумладан солиқ имтиёзларини олиш орқали лойиҳанинг рентабеллик даражасини ошириши мумкин.

Инвестиция фаолиятини GR-қўллаб-қувватлаш чоралари давлат ҳокимияти органларига инвестиция лойиҳаларини тақдим этишни, конгресс ва кўргазма тадбирларида иштирок этишни, давлат-хусусий шериклик тадбирларида иштирок этишни, давлат органи билан ўзаро келишув битимини имзоланишга қаратилган чора-тадбирлар мажмуини ўз ичига олади ва ҳоказо.

GR механизмидан фойдаланишнинг яна бир долзарб соҳаси бу - солиқ соҳаси. Солиқ соҳасида GR усулларида қўллаш компанияга солиқ харажатларини минималлаштириш

имконини беради. Солиқ соҳасида GR усуллари қўллаш, шунингдек, манфаатлар мувозанатини сақлашни ва солиқ жараёнининг барча субъектларининг мақсадли вазифаларини ҳал қилишни таъминлайди.

Солиқ соҳасидаги GR соҳасидаги мутахассислар олдида турган вазифаларни икки гуруҳга бўлиш мумкин: солиқ юқини оптималлаштириш масалаларида давлат ҳокимияти органлари билан ўзаро ҳамкорлик; солиқ маъмурияти масалалари бўйича солиқ органлари билан ўзаро ҳамкорлик.

Солиқ органлари билан солиқларни ҳисоблаш ва тўлаш масалалари бўйича ўзаро боғлиқ вазифалар орасида қуйидагиларни ажратиш мумкин:

- солиқ хизмати билан ҳамкорликни йўлга қўйиш натижасида бизнесжараёнларнинг самарадорлигини ошириш;
- солиқ соҳасидаги турли масалалар бўйича тезкор маслаҳат бериш мақсадида солиқ хизмати билан алоқа тизимини яратиш;
- ўтказилган текширувларнинг холислигини таъминлаш мақсадида солиқ инспекциялари билан ўзаро ҳамкорлик;
- солиқни ҳисоблаш масалалари бўйича солиқ органлари билан ўзаро ҳамкорлик;
- техник носозликлар, солиқ тўловчининг ёки солиқ инспекторининг ноқонуний ҳаракатлари натижасида юзага келадиган вазиятларни ҳал қилиш.

GR-менежерлари фаолиятини такомиллаштиришнинг муҳим йўналиши - бу ҳуқуқий соҳадаги ишларни янада чуқурлаштиришдир. Компания масалаларини ҳал қилишда GR менежерлари ишбилармон доиралар ва давлат ўртасидаги ўзаро муносабатларнинг турли ҳуқуқий воситаларидан фойдаланишлари керак, масалан, ҳуқуқни муҳофаза қилиш, ўзини ўзи тартибга солувчи ташкилотлар институти, меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳаларини жамоатчилик экспертизаси, ҳокимият билан шартномалар тузиш ва ҳ.к..

Шунингдек, ҳокимият билан ўзаро муносабатларнинг турли ҳуқуқий воситаларини қўллаш зарур. Таъкидлаш жоизки, бизнес, ҳукумат ва фуқаролик жамияти институтлари ўртасидаги конструктив мулоқот туфайли Ўзбекистон Республикасининг амалдаги қонунчилиги динамик такомиллашиб, шаффоф ўзаро таъсирнинг янги институтларини яратмоқда.

Давлат, жамият ва бизнес тараққиёти учун GR-менежмент механизмидан самарали фойдаланиш йўналишлари тадқиқининг мақсади бўлиб корхонанинг давлат билан ўзаро ҳаракатларини бошқариш қуроли сифатида GR-менежмент механизмининг шаклланиши ва самарали фаолиятини таъминлашнинг замонавий тенденцияларини ёритишга қаратилган илмий-амалий тавсияларни ишлаб чиқиш ҳисобланади.

Қўйилган мақсадга эришиш учун қуйидаги вазифалар амалга оширилмоғи лозим:

- бизнес-ҳамжамияти ва ижтимоий секторнинг ҳокимият органлари билан ўзаро ҳаракатлари тизимининг концепциялари ва моделларини ўрганиш;
- GR-менежментнинг моҳияти ва мазмунининг категориал тавсифини илмий изоҳлаш;
- GR-менежмент тадқиқига методологик ёндошувлар диверсификациясини асослаш;
- GR-менежмент механизми ва моделларини шакллантириш: хорижий тажриба ва Ўзбекистон Республикаси амалиётининг қиёсий таҳлилини амалга ошириш;
- GR-менежмент технологиялари ва воситалари сифат тавсифини илмий изоҳлаш;

- корхонада GR-хизматини ташкил этиш ва унинг фаолиятини таъминлаш хусусиятларини ёритиш;
- Ўзбекистон Республикасида давлат, жамият ва бизнеснинг мутаносиб тараққиётини таъминлашда GR-менежмент асосий йўналишларининг декомпозицияси илмий асослаш;
- GR-менежмент усулларидан фойдаланиш самарадорлигини оширишга қаратилган тавсиялар комплексини ишлаб чиқиш.

ХУЛОСА ВА ТАКЛИФЛАР

Ўзбекистон Республикаси ривожланиш истиқболларини ҳисобга олган ҳолда иқтисодиёт модернизацияси ва либераллашуви шароитидаги янги бошқарув сиёсати доирасида ижтимоий-иқтисодий тараққиётнинг долзарб вазифаларини ҳисобга олган ҳолда корхонанинг давлат билан ўзаро ҳаракатларини бошқариш қуроли сифатида GR-менежмент механизмининг шаклланиши ва самарали фаолиятини таъминлашнинг замонавий тенденцияларини тизимли тарзда тадқиқ этишда “GR-менежмент механизми”, “давлат-хусусий шериклиги самарали йўналишларида GR-менежмент технологиялари ва воситалари”, “иқтисодиёт очиқлиги ва бизнес муҳити” каби ҳаётий белгиловчи омиллар мутаносибликларини ўзаро мувофиқлаштириш ҳамда уйғунлаштириш орқали унинг такомиллашган механизмини ишлаб чиқиш асосий масала қилиб қўйилиши зарур ва бу жараён қуйидагиларга имкон беради:

- тизимли ёндошув асосида “корхонанинг давлат билан ўзаро ҳаракатларини бошқариш қуроли сифатида GR-менежмент механизми”, “корхонада GR-хизмати” тушунчаларининг янги талқини берилади ва унда корхонада менежмент натижавийлигининг улар иқтисодий ўсишига таъсири самараларини баҳолаш ва таҳлил қилиш масалаларини ҳам қамраб олувчи такомиллашган терминологик аппарати ишлаб чиқилади;

- Ўзбекистон Республикасида корхонанинг давлат билан ўзаро ҳаракатларини бошқариш қуроли сифатида GR-менежментини ташкил этишнинг замонавий тенденцияларини ўрганишга янги ёндошиш зарурлигини белгиловчи омиллар илмий таҳлил қилинади ва уларни самарали бошқариш тадбирлари асослаб берилади;

- давлат, жамият ва бизнеснинг мутаносиб ривожланиш қонуниятларини таъминловчи корхонанинг давлат билан ўзаро ҳаракатларини бошқариш қуроли сифатида GR-менежмент механизмининг шаклланиши ва самарали фаолиятини таъминлашнинг замонавий тенденциялари ва устувор омилларини аниқлаш имконини берувчи корпоратив менежментнинг ривожланиш истиқболлари ва самарадорлигини баҳолаш услуги ишлаб чиқилади;

- корхонанинг давлат билан ўзаро ҳаракатларини бошқариш қуроли сифатида GR-менежмент механизмининг шаклланиши ва самарали фаолиятини таъминлашнинг замонавий тенденциялари борасидаги илгор хорижий тажрибалардан Ўзбекистон шароитида фойдаланиш истиқболлари илмий асослаб берилади;

- турли омилларнинг ўзаро алоқадорлигини тадқиқ этишнинг янги концептуал схемаси асосида корхонанинг давлат билан ўзаро ҳаракатларини бошқариш қуроли сифатида GR-менежмент механизмининг шаклланиши ва самарали фаолиятини таъминлашнинг замонавий тенденцияларини такомиллаштиришнинг ўрта ва узоқ муддатли

вазифаларини амалга оширишга қаратилган комплекс тадбирлари тизими ишлаб чиқилади.

REFERENCES

1. Sharifovna, X. Z., Taxirovna, A. M., Akmalovna, N. D., Askarjanovna, S. N., Akramovna, A. N., & Isroilqizi, U. I. (2021). Marketing Research of Medicines Used in Urinary Infectious Diseases. *Annals of the Romanian Society for Cell Biology*, 5177-5180
2. Xidoyatova, Z. S., Azimova, N. A., Azimova, M. T. (2021). Analysis Of The Assortment Of Drugs With A Sedative Effect. *The American Journal of Medical Sciences and Pharmaceutical Research*, 3(1), 81-86.
3. ARIFJANOVICH, Y. S. Psychological Training Of Athletes With Locomotor System Damage. *JournalNX*, 6(09), 138-141.
4. Кобиллов, А. У., & Джурабоев, А. М. (2020). Технологии компьютерного дистанционного обучения. *Academic Research in Educational Sciences*, 1 (3), 287-293.
5. Курбанович, М. К. (2020). Инновационная деятельность как обязательный компонент личной педагогической системы преподавателя. *Суз санъати*,(3), 219-225.
6. Kurbanova, F. K., Botirova, M., & Abdurahmonova, S. (2022). Promoting learning and developing cultural competence. *Academic Research in Educational Sciences*, 3(3), 914–917.
7. Атакузиева, Ш. Р. (2021). Особенности организации бухгалтерского учета субъектов малого предпринимательства. *Великий учитель казахского народа и современное знание*, 7(5), 87-89.
8. Атакузиева, Ш. Р. (2021). Анализ экономики Узбекистана в условиях пандемии. *Тадбиркорликни ривожлантириш асосида камбағаллик ва ишсизлик даражасини камайтириш*, 7(5), 159-162.
9. Атакузиева, Ш. Р. (2021). Бухгалтерский учёт при переходе на цифровую экономику. *Central Asian academic journal of scientific research*, 1(1), 82-87.
10. Atakuziyeva, S. R., & Hikmatov, J. F. (2021). Accounting as a Fundamental Factor of Economic Development in the Conditions of Digitalization of the Republic. *International Journal on Social and Humanitarian Research*, 7(8), 552-565.
11. Atakuzieva, S. R. (2021). Features of the audit of the financial results of the modern organization. *Экономика и социум*, 5-2, 821-825.
12. Атакузиева, Ш. Р. (2021). Устранение ошибок при составлении финансовой (бухгалтерской) отчетности. *Экономика и социум*, 5-2, 939-942.
13. Akhmedov, B. A. (2022). Analysis of the reliability of the test form of knowledge control in cluster education. *Psychology and Education*, 59(2), 403-418.
14. Akhmedov, B. (2022). Methodology of Teaching Informatics in Cluster Systems. *International Journal of Innovative Research in Science Engineering and Technology*, 11(4), 3485-3491.